

המקרא בין לאומיות לאוניברסליות פרופ' ישראל הנוהל

שיעור 1: בחירת אברהם

בראשית יא, 27-32

ואלה תולדות תרח תרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן והרן הוליד את לוט. וימת הרן על פני תרח אביו בארץ מולדתו באור כשדים. ויקח אברם ונחור להם נשים שם אשת אברם שרי ושם אשת נחור מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה. ותהי שרי עקרה אין לה ולד. ויקח תרח את אברם בנו ואת לוט בן הרן בן בנו, ואת שרי פלתו אשת אברם בנו ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבאו עד חרן וישבו שם. ויהיו ימי תרח חמש שנים ומאתים שנה וימת תרח בחרן.

בראשית יב, 1-9

ויאמר יהוה אל אברם לך מארצה וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראה. ואעשה לגוי גדול ואברכה ואגדלה שמך והיה ברכה. ואברכה מברכה ומקללה אאר ונברכו בך כל משפחת האדמה. וילך אברם כאשר דבר אליו יהוה וילך אתו לוט ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן. ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען. ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והפנעני אז בארץ. וירא יהוה אל אברם ויאמר לזרעה אתן את הארץ הזאת ויכן שם מזבח ליהוה הנראה אליו. ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה בית אל מים והעי מקדם ויכן שם מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה. ויסע אברם הלוח ונסוע הנגבה.

יהושע כד, 2-3

ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר יהוה אלהי ישראל בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולף אתו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק

בראשית רבה לח, יג

וַיִּמַּת הָרֶן עַל פְּנֵי תֵרַח אָבִיו (בראשית יא, כח), רַבִּי חֵזְקִיָּא בַר בְּרִיָּה דְרַב אֲדָא דִּיפּוּ, תֵרַח עֹבֵד צְלָמִים הָיָה, חַד זְמַן נָפִיק לְאַתָּר, הוֹשִׁיב לְאַבְרָהָם מוֹכֵר תַּחְתָּיו. הוּא אֶתִּי בַר אֵינֶשׁ בְּעֵי דִיזְבֹּן, וְהוּא אָמַר לֵיהּ בַר פֶּמָּה שְׁנִין אַתָּ, וְהוּא אָמַר לֵיהּ בַר חַמְשִׁין אוֹ שְׁתַּיִן, וְהוּא אָמַר לֵיהּ וַי לֵיהּ לְהַהוּא גְבָרָא דִּהָוָה בַר שְׁתַּיִן וּבְעֵי לְמִסְגָּד לְבַר יוֹמִי, חַד זְמַן אֶתָּא חַד אֶתָּא טְעִינָא בִידָהּ חֲדָא פִּינָה דְסֻלְתָּ, אָמַרָה לֵיהּ הָא לָךְ קָרַב קְדָמִיהוֹן, קָם גְּסִיב בּוּקְלָסָא בִידֵיהּ, וְתַבְרִינּוֹן לְכֻלְהוֹן פְּסִילָא, וַיִּהֲב בּוּקְלָסָא בִידָהּ דְרַבָּה דִּהָוָה בִּינִיהוֹן. כִּינּוֹן דְאַתָּא אָבוּהָ אָמַר לֵיהּ מֵאֵן עֲבִיד לְהוֹן כְּדִין, אָמַר לֵיהּ מַה גְּכַפּוּר מִינָהּ אֶתָּת חֲדָא אֶתָּא טְעִינָא לֵיהּ חֲדָא פִּינָה דְסֻלְתָּ, וְאָמַרְתָּ לִי הָא לָךְ קָרַיב קְדָמִיהוֹן, קָרִיבָתָּ לְקְדָמִיהוֹן הָוָה דִּין אָמַר אָנָּא אֵיכּוֹל קְדָמָא, וְדִין אָמַר אָנָּא אֵיכּוֹל קְדָמָא, קָם הָדִין רַבָּה דִּהָוָה בִּינִיהוֹן גְּסִיב בּוּקְלָסָא וְתַבְרִינּוֹן. אָמַר לֵיהּ מַה אֶתָּה מְפֻלָּה בִּי, וַיִּדְעִין אֵינּוֹן. אָמַר לֵיהּ וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֲזַנֵּיהָ מַה שְׁפִיף אֹמַר.

שיעור 2: בחירה, חשה, גורל

דברים ז, 6-8

כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך בך בחר יהוה אלהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה. לא מרבכם מכל העמים חשק יהוה בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים. כי מאהבת יהוה אתכם ומשמרו את השבעה אשר נשבע לאבותיכם הוציא יהוה אתכם ביד חזקה ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים. שאם שהתה בפני סיקריקון שנים עשר חדש - כל הקודם ליקח זכה, אבל נותן לבעלים רביע.

דברים י, 14-15

הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה. רק באבתיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים כיום הזה.

דברים לב

נוסח המסורה

ז	זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר
ח	בהנהל עליון גוים
	יצב גבלת עמים
ט	כי חלק יהוה עמו

שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך
בהפרידו בני אדם
למספר בני ישראל
יעקב חבל נחלתו

נוסח קומראן 4QDeut.j

יצב גבולות עמים למספר בני אלהים

דברים ה, 19-20

ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחוית להם ועבדתם אשר חלק יהוה אלהיך אתם לכל העמים תחת כל השמים. ואתכם לקח יהוה ויוצא אתכם מכור הפרזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה.

פרקי דרבי אליעזר, כד

ר' שמעון אומר קרא הקב"ה לשבעים מלאכים הסובבים כסא כבודו, ואמר להם באו ונבלבל את לשונם, ומנין שהקב"ה ירד אליהם, שנאמר הבה נרדה. ארדה אין כתיב אלא נרדה. ומנין שהפיל גורלות בניהם, שנאמר בהנחל עליון גוים. ונפל גורלו של הקב"ה על אברהם ועל זרעו, שנאמר כי חלק ה' עמו. אמר הקב"ה, חבל וגורל זה שנפל עלי רצת נפשי, שנאמר חבלים נפלו לי בנעימים. וירד הקדוש ברוך הוא ושבעים המלאכים הסובבים כסא כבודו, ובלבל את לשונם לשבעים גוים ולשבעים לשון, כל אחד ואחד גוי וכתבו ולשונו, ומנה מלאך על כל אומה ואומה, וישראל נפל בחלקו וחבלו, ועל זה נאמר כי חלק ה' עמו. ומנין שירד הקדוש ברוך הוא, שנאמר וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל.

שיעור 3: חזון השלום העולמי של ישעיהו ורקעו ההיסטורי

ישעיהו ב, 2-4

וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִיֶה הַר בֵּית יְהוָה בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת וְנִהְרֹוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם. וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר יְהוָה אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנֹו מִדְּרָכָיו וְנִלְכְּהוּ בְּאַחֲחֵתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדִבֶּר יְהוָה מִירוּשָׁלַם. וְשִׁפְט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים וְכִתְּתוּ חֲרָבוֹתֵם לְאֵתִים וְחַנִּיתוֹתֵיהֶם לְמִזְמְרוֹת לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה.

ישעיהו י, 5-14

הוֹי אֲשׁוּר שִׁבְט אֲפִי וּמִטָּה הוּא בִיָּדָם זַעֲמִי. בְּגוֹי חֲנָף אֲשַׁלְּחֵנּוּ וְעַל עַם עֲבָרְתִי אֲצַוְנֹו לְשַׁלֵּל שְׁלָל וְלָבֹז בְּזוֹ וּלְשׁוּמוֹ מִרְמָס כְּחֹמֶר חוֹצוֹת. וְהוּא לֹא כֵן יִדְמָה וּלְבָבוֹ לֹא כֵן יַחֲשֹב כִּי לְהִשְׁמִיד בְּלִבּוֹ וּלְהַכְרִית גּוֹיִם לֹא מַעֲט. כִּי יֹאמֶר הֲלֹא שָׂרֵי יַחְדּוֹ מְלָכִים. הֲלֹא כְּכַרְפְּמִישׁ כָּלְנוּ אִם לֹא כְּאַרְפַּד חֲמַת אִם לֹא כְּדַמְשֶׁק שְׁמֵרוֹן. כְּאֲשֶׁר מִצָּאָה יָדֵי לְמַמְלַכַת הָאֵלִיל וּפְסִילֵיהֶם מִירוּשָׁלַם וּמִשְׁמֵרוֹן. הֲלֹא כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשְׁמֵרוֹן וּלְאֵלִילֵיהָ כֵּן אַעֲשֶׂה לִירוּשָׁלַם וְלַעֲצָבֵיהָ. וְהָיָה כִּי יִבְצַע אֲדֹנָי אֶת כָּל מַעֲשָׂהוּ בְּהָר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַם אֶפְקֹד עַל פְּרִי גִדְל לְבַב מֶלֶךְ אֲשׁוּר וְעַל תְּפֹאֲרַת רוּם עֵינָיו. כִּי אָמַר בְּכַח יָדִי עָשִׂיתִי וּבְחֲכָמָתִי כִּי נִבְנוֹתִי וְאָסִיר גְּבוּלֹת עַמִּים וְעֲתוּדֵיהֶם שׁוֹשְׁתִי וְאוֹרִיד כְּאֲבִיר יוֹשְׁבֵימָם. וְתִמְצָא כֶּן יָדִי לְחֵיל הָעַמִּים וְכִּאֲסֹף בִּיַצִּים עֲזוֹבוֹת כָּל הָאָרֶץ אֲנִי אֶסְפְּתִי וְלֹא הָיָה נִדָּד כְּנָף וּפְצָה פֶה וּמִצְפָּצֶף.

דברים לב, 7-8

זָכַר יְמוֹת עוֹלָם בֵּינוּ שְׁנוֹת דָּר וָדָר	שָׂאֵל אָבִיךָ וַיַּגִּדְךָ זְקֵנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לָךְ
בְּהִנָּחַל עֲלִיוֹן גּוֹיִם	בְּהִפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם
יַצַּב גְּבֻלַת עַמִּים	לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

מתוך כתובת סרגון השני שנמצאה בבירה החדשה, דור – שרוכין (כורסבד), שנבנתה בין 706-712 לפנה"ס

אני הבאתי עמים מארבע כנפות הארץ ועשיתי אותם שפה אחת ודברים אחדים ולימדתי אותם להיות יראים את המלך ואת האל אשור

שיעור 4: בעקבות ישעיהו

מיכה ה, 2-5

וְהָיָה בְּאַחֲרֵי הַיָּמִים יְהִיָּה הַר בֵּית יְהוָה נֶכּוֹן כְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂאָה הוּא מִגְּבֻעוֹת וְנִהְרָוּ עָלָיו עַמִּים. וְהָלְכוּ גוֹיִם רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלָה אֵל הַר יְהוָה וְאֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּזְרְנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכְּהוּ בְּאַרְחֻתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר יְהוָה מִירוּשָׁלַם. וְשֹׁפֵט בֵּין עַמִּים רַבִּים וְהוֹכִיחַ לְגוֹיִם עֲצָמִים עַד רְחוֹק וְכַתְּמוֹתָם חֲרַבְתִּיהֶם לְאֹתִים וְחַנִּיתִתִּיהֶם לְמִזְמֹרוֹת לֹא יִשְׂאוּ גוֹי אֶל גוֹי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּן עוֹד מִלְחָמָה. וַיֵּשְׁבוּ אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ וְאִין מִחְרִיד כִּי פִי יְהוָה צְבָאוֹת דִּבֶּר. כִּי כָל הָעַמִּים יִלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וְאֲנַחְנוּ גִלְוֹ בְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.

זכריה ה, 20-23

כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וַיֵּשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת. וְהָלְכוּ יוֹשְׁבֵי אַחַת אֶל אַחַת לֵאמֹר גִּלְכָה הַלֹּוֹךְ לְחַלוֹת אֶת פְּנֵי ה' וְלִבְקֹשׁ אֶת יְהוָה צְבָאוֹת אֲלֶכָה גַם אֲנִי. וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לִבְקֹשׁ אֶת ה' צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלַם וְלַחֲלוֹת אֶת פְּנֵי ה'. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת בְּיָמֵים הַהֵמָּה אֲשֶׁר יַחְזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מְכַל לְשָׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהַחְזִיקוּ בְּכַנְף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר גִּלְכָה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם.

יואל ה, 1-2

כִּי הִנֵּה בְיָמֵים הַהֵמָּה וּבְעֵת הַהִיא אֲשֶׁר אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם. וְקִבַּצְתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם וְהוֹרְדֹתִים אֶל עִמְקֵי יְהוּשָׁפָט וְנִשְׁפָּטְתִּי עִמָּם שָׁם עַל עַמִּי וְנִחַלְתִּי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּזְרוּ בְּגוֹיִם וְאֶת אֶרְצֵי גְבוּרִיָּה.

יואל ה, 9-17

קְרָאוּ זֹאת בְּגוֹיִם קְדֹשׁוֹ מִלְחָמָה הָעִירוּ הַגְּבוּרִים יִגְשׁוּ יַעֲלוּ כָל אֲנָשֵׁי הַמְּלָחָמָה. כַּתּוּ אֶתִּיכֶם לְחֻרְבוֹת וּמִזְמֹרְתֵיכֶם לְרִמְחִים הַחֲלֵשׁ יֹאמֶר גְּבוּר אֲנִי. עוֹשׂוּ וּבָאוּ כָל הַגּוֹיִם מִסְּבִיב וְנִקְבְּצוּ שָׁמָּה הַנִּחַת יְהוָה גְּבוּרִיָּה. יַעֲרוּ וַיַּעֲלוּ הַגּוֹיִם אֶל עִמְקֵי יְהוּשָׁפָט כִּי שָׁם אָשִׁיב לְשֹׁפֵט אֶת כָּל הַגּוֹיִם מִסְּבִיב. שְׁלַחוּ מִגֵּל כִּי בִשְׁלַל קִצִּיר בָּאוּ רְדוּ כִּי מִלְּאָה גַת הַשִּׁיקוּ הַיִּקְבִּים כִּי רַבָּה רַעַתְם. הַמוֹנִים הַמוֹנִים בְּעִמְקֵי הַחֲרוּץ כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה בְּעִמְקֵי הַחֲרוּץ. שָׁמֶשׁ וַיִּרְחַח קִדְרוֹ וְכוֹכָבִים אָסְפוּ נִגְהָם. וַיְהוֶה מִצִּיּוֹן יִשְׂאָג וּמִירוּשָׁלַם יִתֵּן קוֹלוֹ וְרַעְשׂוּ שָׁמַיִם וְאֶרֶץ וַיְהוֶה מַחְסָה לְעַמּוֹ וּמַעוֹז לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּדְעַתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שֶׁכֵּן בְּצִיּוֹן הַר קְדֹשִׁי וְהִיְתָה יְרוּשָׁלַם קְדֹשׁ וְזָרִים לֹא יַעֲבְרוּ בָּהּ.

שיעור 5: גבולות האוניברסליות

ישעיהו יט, 19-24

ביום ההוא יהיה מזבח ליהוה בתוך ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה ליהוה. והיה לאות ולעד ליהוה צבאות בארץ מצרים כי יצעקו אל יהוה מפני לחצים וישלח להם מושיע ורב והצילם. ונדע יהוה למצרים וידעו מצרים את יהוה ביום ההוא ועבדו זבח ומנחה ונדרו נדר ליהוה ושלמו. ונגף יהוה את מצרים נגף ורפוא ושובו עד יהוה ונעתר להם ורפאם. ביום ההוא תהיה מסלה ממצרים אשורה ובא אשור במצרים ומצרים באשור ועבדו מצרים את אשור. ביום ההוא יהיה ישראל שלישיה למצרים ולאשור ברכה בקרב הארץ. אשר ברכו יהוה צבאות לאמר ברוך עמי מצרים ומעשה ידי אשור ונחלתי ישראל.

מתוך כתובת סרגון השני מכלח, על פי מ. כוגן, אסופת כתובות היסטוריות מאשור ומבבל, עמ' 62
פתחתי את [הנ]מל החתום של מצרים ואת [אנשי] אשור ומצרים בללתי אלה [עם] אלה כך [שי] סחרו [בי]ניהם

זכריה ב, 14-16

כרני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאם יהוה. ונלוו גוים רבים אל יהוה ביום ההוא והיו לי לעם ושכנתי בתוכך וידעת כי יהוה צבאות שלחני אליך. ונחל יהוה את יהודה חלקו על אדמת הקדש ובחר עוד בירושלם.

ישעיהו סו, 18-23

ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם באה לקבץ את כל הגוים והלשונות ובאו וראו את כבודי. ושמתי בהם אות ושלחתי מהם פליטים אל הגוים תרשים פול ולוד משכי קשת תבל ויון האיים הרחקים אשר לא שמעו את שמעי ולא ראו את כבודי והגידו את כבודי בגוים. והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה ליהוה בסוטים וברכב ובצבים ובפרדים ובפרפרות על הר קדשי ירושלם אמר יהוה פאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית יהוה. וגם מהם אקח לכהנים ללויים אמר יהוה. כי כאשר השמים התדשים והארץ התדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם יהוה פן יעמד ורעכם ושמכם. והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר יהוה.